

بررسی جایگاه ارتباطات در روستا

● در سال ۱۳۵۵ (۲ سال قبل از انقلاب اسلامی) ، تنها ۵۶۹ و ۳۳۹ نقطه روستایی به ترتیب دارای صندوق پست روستایی و دفتر و باجه پست روستایی بوده‌اند. در سال ۱۳۷۲ ، علیرغم تعدیل نسبی تعداد و جمعیت بسیاری از سکونتگاههای روستایی (و آبادیها) ، برخورداری نقاط مزبور از نظر تلفن و صندوق پستی ، به ترتیب ۱۰ و ۲۰ برابر شده است.

● نتایج جالب توجه ، بیانگر این است که همزمان با افزایش امکانات دهی در روستا ، از جمله امکانات مخابرات و ارتباطی ، مواجه با میزان رشد منفی در نسبت هزینه‌های حمل و نقل در کل بودجه و هزینه غیرخوراکی خانوار روستایی می‌باشیم ، در عوض نسبت هزینه‌های ارتباطات به هزینه‌های غیرخوراکی در مدت ۱۳ سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی (۱۴/۶۷ درصد رشد مثبت) ، افزایش یافته است . این مسأله بیانگر افزایش اهمیت نسبی هزینه‌های ارتباطات در برابر هزینه‌های حمل و نقل است.

● مقدمه
برقراری ارتباط با هم‌نوع ، یکی از ضروریات زندگی انسانی است . این عصر ، که به عصر تکامل تکنولوژی ارتباطات شهرت یافته است ؛ دقیقاً بازتابی از این ضرورت و نشان دهنده پیچیده شدن روابط انسانی در سطح بین‌المللی است . با افزایش فعالیت‌های بشری ، لزوم تقسیم کار پیش آمده است . هر چه تکنولوژی ، نیازها و جمعیت افزایش یابد ، تقسیم کار التزام بیشتری می‌یابد و روابط انسانی پیچیده‌تر می‌شود . رابینسون کروزنگه ، افسانه‌ای که در جزیره‌ای دور افتاده ، تک و تنها زندگی می‌کند ، نیاز به ارتباط با هم‌نوع ندارد ، زیرا ، فردی غیر از او در آن جزیره بسر نمی‌برد . بنابراین ، نیاز به ارتباط ، مکالمه تلفنی ، تلگراف ، نامه و هیچ نوع دیگر ندارد ، تقسیم کار نیز برای او نیز موضوعیت ندارد . برای تولید ، نیاز به جمع‌آوری عوامل تولید به معنی اخص کلمه ، ندارد . او زمانی به تولید دست می‌زند که عوامل تولید را خود توانسته تجمیع نماید . بنابراین ، نه نیاز به مراجعه به بانک جهت اخذ نقدینة ، نه نیاز به مراجعه به دفاتر دولتی برای اخذ مجوز ، نه نیاز به تحصیل و نه نیاز به هیچ چیز دیگری ندارد . زیرا ارتباط ، یک رابطه دوطرفه و چند طرفه است . در آن جزیره تنها یک طرف وجود دارد ، پس ارتباطی متحقق نمی‌شود . همین طور ، تقسیم کار و تجمع عوامل تولید ، برای

تولید کالاها و خدمات موضوعیت ندارد چون او ، باید به شکل معیشتی ، اقتصاد خود را اداره نماید . در مقابل ، در باطن زندگی شهری ، امروزه شاهد ارتباطات چند طرفه اشخاص حقیقی و حقوقی می‌باشیم که از لحاظ آماری ، نمی‌توان رقم آن را تخمین زد ، شاید به تعداد جمعیت شهری (X نفر) تعداد ارتباطات به X (X فاکتوریل) بالغ شود . در چارچوب مرزهای جغرافیایی یک کشور ، رقم جمعیت کشور در این آماره جایگزین می‌شود . همین طور ، در سطح بین‌المللی ، رقم مزبور به مرز بی‌نهایت خواهد رسید . هرچه کشور پیشرفته‌تر باشد ، ارتباطات آن پیشرفته‌تر خواهد بود . پیشرفت تکنولوژی موجب شده است تا ارتباطات در روستاهای کشورهای پیشرفته ، به سهولت انجام گیرد .

● ضرورت ارتباط در روستا
زندگی روستایی ، بویژه در کشورهای جهان سوم ، نه پیچیدگی زندگی شهری را دارد و نه سادگی زندگی فرد افسانه‌ای را که در جزیره‌ای بدون سکنه محبوس شده باشد . با توجه به این که اقتصاد روستایی کشور ، ما شکل سنتی و معیشتی دارد ، نباید انتظار داشته باشیم که حجم ارتباطات جامعه روستایی بسان و باندازه جامعه شهری باشد . اما ، نباید غافل شد که زندگی

روستایی بی‌تأثیر از زندگی شهری نیست، و به خصوص در این دو دهه اخیر، به شدت تأثیر پذیرفته است. به همین دلیل، حجم ارتباطات در این جامعه نیز افزایش یافته است. نظام موجود برنامه و بودجه‌ای بخشی، تمرکز در مدیریت، تجارت، توزیع و تولید (بویژه تولید صنعتی) تجمع و تجمیع خودآگاه و ناخودآگاه جمعیت حول تسهیلات شهری و تسهیلات حول جمعیت (متقابلاً) باعث تمرکز در خدمات‌دهی همه جانبه در مراکز شهری می‌شود. ارتباط ضروری و حتمی زنجیره‌های نظام تولید، توزیع و مصرف در کلیه شئون اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستایی با جامعه شهری - علاوه بر ضروریات ارتباطات درونی در جامعه روستایی - سبب برقراری عمل ارتباط روستایی و شهری می‌شود و در نتیجه روز به روز، روستایی ناچار است به انجای مختلف به عمل برقراری ارتباط مبادرت ورزد و مجموعاً ارتباطات در روستا (نه به اندازه شهرها) روزانه افزایش یابد.

● وضعیت امکانات ارتباطی در روستاها

بنابر آمار ارائه شده در سال ۱۳۶۰، توسط شرکت مخابرات، تنها تعداد ۷۱۰ آبادی از کل ۸۰۵۵۵ آبادی کشور، دارای امکانات ارتباطی تلفن بوده‌اند. بنابراین، باید انتظار داشت که تعداد آبادیهای دارای تلفن در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی، کمتر از این تعداد باشند. به عبارت دیگر، در آن زمان بیشتر از ۹۹/۵ درصد روستاها، از امکانات مخابراتی محروم بوده‌اند. جدول شماره یک، حاوی اطلاعات برخورداری آبادیهای کشور از امکانات ارتباطی می‌باشد. همان گونه که مشاهده می‌شود، در سال ۱۳۵۵ (۲ سال قبل از انقلاب اسلامی)، تنها ۵۶۹ و ۴۳۹ نقطه روستایی

به ترتیب دارای صندوق پست روستایی و دفتر پست روستایی بوده‌اند. در سال ۱۳۷۲، علیرغم تعدیل نسبی تعداد و جمعیت بسیاری از سکونتگاههای روستایی (و آبادیها)، برخورداری نقاط مزبور از نظر تلفن و صندوق پستی، به ترتیب ۱۰ و ۲۰ برابر شده است.

● اهمیت ارتباط در بودجه خانوار و نقش برجسته جهادسازندگی

در جدول شماره ۲ جهت مقایسه اهمیت نسبی هزینه‌های ارتباطات خانوار شهری و روستایی، توأمأ درج شده‌اند. با توجه به لزوم برقراری ارتباط (بویژه) با جامعه شهری، نسبت هزینه‌های حمل و نقل و ارتباطات به کل هزینه‌های خانوار روستایی (۵/۶۱ درصد) از نسبت مشابه خانوار شهری (۲/۴۸ درصد) در سال ۱۳۵۵ بیشتر بوده است. با پیچیده‌تر شدن زندگی شهری در ایران در دو دهه اخیر، از یک طرف و انجام خدمات جاده‌سازی، آسفالت‌سازی جاده‌ها، امکانات رفاهی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی توسط جهادسازندگی و بعضی دیگر از سازمانهای دولتی و ایجاد و توسعه وسایط نقلیه و مخابراتی (پست، تلگراف و تلفن و...) برای روستا از طرف دیگر، نسبت فوق‌الذکر کم‌کم شده است. به عبارت دیگر، هم اکنون خانوار روستایی از امکانات بهتری برای برقراری ارتباط برخوردار شده است. بخش اعظم این برخورداری، با همت و تلاش نهاد جهادسازندگی بوجود آمده است. حتی آثار فعالیتهای سایر دستگاههای دولتی - بازاریابی از فعالیتهای جهادسازندگی است. همین طور، نسبت هزینه‌های حمل و نقل و ارتباطات به هزینه‌های غیرخوراکی

روستایی در سال ۱۳۵۵، ۱۰/۸۵ درصد در سال ۱۳۵۵، به ۸/۶۴ درصد در سال ۱۳۷۲ کاهش یافته است. در مقابل نسبت مزبور برای جامعه شهری در دو مقطع زمانی فوق از ۶/۵۶ به ۹/۱۳ درصد افزایش یافته است. نسبت هزینه‌های حمل و نقل به هزینه‌های غیرخوراکی خانوار شهری در سال ۱۳۵۵ برابر با ۶/۲۷ درصد بوده که در سال ۱۳۷۲ به ۷/۸۱ درصد افزایش یافته است. این نسبت برای جامعه روستایی در سال ۱۳۵۸ (۱) ۱۰/۰۵ درصد، به ۸/۲۹ درصد در سال ۱۳۷۲ کاهش یافته است. به عبارت دیگر، برای جامعه شهری استفاده و استهلاک هزینه در امکانات و وسایط حمل و نقل افزایش یافته و برای روستایی کاهش یافته است.

نسبت هزینه‌های ارتباطات به هزینه‌های غیرخوراکی جامعه روستایی، از ۰/۲۸ درصد به ۱/۳۲ درصد افزایش و برای جامعه روستایی این نسبت از ۰/۰۵۹ درصد در سال ۱۳۵۸ (۱) به ۰/۳۵ درصد در سال ۱۳۷۲، افزایش یافته است.

نتایج جالب توجه، بیانگر این است که همزمان با افزایش امکانات دهی در روستا، از جمله امکانات مخابرات و ارتباطات، مواجه با میزان رشد منفی در نسبت هزینه‌های حمل و نقل در کل بودجه و هزینه غیرخوراکی خانوار روستایی می‌باشیم، در عوض نسبت هزینه‌های ارتباطات به هزینه‌های غیرخوراکی در مدت ۱۳ سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی با (۱۴/۶۷ درصد رشد مثبت)، افزایش یافته است. این مسأله بیانگر افزایش اهمیت نسبی هزینه‌های ارتباطات در برابر هزینه‌های حمل و نقل است. به عبارت دیگر، خانوار روستایی این دورا با هم جایگزین می‌کند یا به طور قهری، با بهره‌مندی از خدمات دولت جمهوری اسلامی و جهادسازندگی،

● جدول شماره (۱) وضعیت ارتباطات در آبادیهای کشور

۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	۱۳۶۵	۱۳۶۰	۱۳۵۵
					۲) ۶۵۳۲۹	۱) ۸۰۵۵۵	
۶۶۶۱	۵۸۶۱	۵۰۲۹	۴۱۶۰	۳۷۲۶	۲۳۲۹	۷۱۰	
۱۱۶۲۲	۱۱۳۳۸	۱۱۱۵۸			۱۱۵۲۲	۱) ۲۰۱۲	۵۶۹

مأخذ: سالنامه آماری سال ۱۳۷۲ - مرکز آمار ایران (شرکت مخابرات ایران سعادت طرح و برنل) (۱) مأخذ: آمارگیری روستایی جهادسازندگی (۲) - سالنامه آماری سال ۱۳۶۰

سهم هزینه‌هایی را که بابت صعوبت دوری راه فقدان امکانات رفاهی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در روستا و اتکای بیش از حد به امکانات شهری، استهلاک وسیله شخصی و عمومی و هزینه فرصت تردد خود و خانوار می‌پردازد، هم اکنون با گسترش امکانات ارتباطی و رفاهی در روستا جایگزین نموده است. به عبارت دیگر، با گسترش امکانات، از جمله جاده‌های روستایی و ارتقاء سطح بهره‌وری آن، از مالرو به حاکی و از شنی به آسفالت و ... هزینه‌های حمل و نقل برای روستایی کمتر و سرعت انتقال بیشتر شده است. البته وجود تلفن و تلگراف و دیگر عوامل، باعث می‌شود تا این هزینه‌ها کاهش یابد و از زمان ایجاد و ارتباط به شدت کاسته شود. برای مثال

روستایی که قبل از پیروزی انقلاب برای ایجاد و ارتباط با نزدیکترین شهر، مجبور بود بخشی یا حتی تمام راه را از دام استفاده کند و چند روز در راه باشد، امروزه برای روستاهای صاحب راه و آن دسته از روستاهای دارای تلفن، به کمتر از یک ساعت و با پرداخت هزینه‌ای به مراتب پایین‌تر، ایجاد ارتباط امکان‌پذیر شده است.

● تقویم ارزش ریالی صرفه اقتصادی جایگزینی

جدول شماره ۴، ارزش ریالی جایگزینی استفاده از خدمات مخابراتی را در مقابل خدمات حمل و نقل، نشان داده است. با فرض وجود تعداد خانوار، براساس

● جدول شماره (۲) نسبت هزینه‌های حمل و نقل و ارتباطات در هزینه خانوار شهری و روستایی (۱۳۷۲ - ۱۳۵۰)

سال	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	۱۳۶۵	۱۳۶۰	۱۳۵۰
نسبت هزینه‌های حمل و نقل و ارتباطات به کل هزینه‌های خانوار شهری	۲/۷۸	۶/۲۸	۵/۸۱	۶/۸۱	۶/۶	۲/۶۸	۶/۶	۲/۶۸
نسبت هزینه‌های حمل و نقل و ارتباطات به کل هزینه‌های خانوار روستایی	۱/۵۱	۶/۸۳	۸/۶۶	۶/۶۶	۸/۶۶	۶/۶۰	۶/۰۲	۶/۶۰
نسبت هزینه‌های حمل و نقل به هزینه‌های غیرخوراکی خانوار شهری	۶/۲۷	۷/۸۱	۷/۲۵	۷/۲۲	۵/۷۷	۷/۲	۱۰/۰۲	۹
نسبت هزینه‌های ارتباطات به هزینه‌های غیرخوراکی خانوار شهری	۰/۱۸	۱/۲۲	۱/۱۸	۱/۱۲	۰/۹۲	۱/۱۵	۱/۱۸	۱/۰۲
نسبت هزینه‌های حمل و نقل و ارتباطات به کل هزینه‌های خانوار روستایی	۵/۶۱	۲/۲۶	۵/۱۶	۶/۲۷	۶/۵	۲/۱۷	۲/۲۸	۲/۱۸
نسبت هزینه‌های حمل و نقل و ارتباطات به کل هزینه‌های خانوار روستایی	۱۰/۸۵	۸/۶۲	۱/۶۳	۸/۰۹	۸/۷۸	۱/۲۸	۱۰/۱۸	۱۰/۰۹
نسبت هزینه‌های حمل و نقل به هزینه‌های غیرخوراکی خانوار روستایی	۱۰/۰۵	۸/۲۹	۶/۲۲	۷/۸۱	۸/۵۲	۹/۱۳	۹/۹۶	۸/۹۳
نسبت هزینه‌های ارتباطات به هزینه‌های غیرخوراکی خانوار روستایی	۰/۰۵۹	۰/۲۵	۰/۲	۰/۱۸	۰/۲۶	۰/۱۵	۰/۲۲	۰/۱۲

● جدول شماره (۳) سهم فعالیتهای اقتصادی در تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به قیمت بازار

سال	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹	۱۳۶۸	۱۳۶۵	۱۳۶۰	۱۳۵۰
سهم فعالیتهای اقتصادی	۱۲/۸۵	۱۴/۲	۱۴/۲	۱۲/۶	۱۴/۱	۱۴/۵	۱۳/۱	۱۳/۱
ارتباطات	۱/۸	۱/۸	۲	۱/۲	۱/۶	۱	۲	۲/۱

آمارگیری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۰ و براساس قیمت‌های جاری سال ۱۳۷۲ مفروض برای بودجه خانوار، همزمان با خدمات دهی عمومی توسط دستگاهها، بویژه جهادسازندگی، انجام خدمات امکانات دهی مخابراتی در روستا، به طور متوسط، سالانه بیش از ۴ میلیارد ریال برای خانوارهای روستایی، صرفه اقتصادی در بردارد.

جدول شماره ۳ اهمیت هزینه‌های دولتی در حمل و نقل و ارتباطات را نشان می‌دهد. به طور متوسط ۱۲/۸۵ درصد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)، متعلق به زیربخش حمل و نقل و تنها ۱/۸ درصد به زیربخش ارتباطات تعلق داشته است. در سال ۱۳۷۱، سهم ریالی این دو زیربخش به ترتیب ۲۱۱/۵ و ۲۶۳/۳ میلیارد ریال بوده است. اگر فرض نماییم که ۱۰ درصد از اعتبارات زیربخش ارتباطات به نقاط روستایی اختصاص یافته باشد، افزایش بهره‌وری سالانه $(\frac{۴/۰۶۳}{۲۶/۳۳} = ۱۵/۴\%)$ حداقل برابر با ۱۵/۴ درصد می‌باشد. به عبارت دیگر، باید انتظار داشته باشیم، علاوه بر ارزش معمول و مورد انتظار ستانده‌های این زیربخش، سالانه ۱۵/۴ درصد صرفه اقتصادی ایجاد نماییم. بنابراین، بهره‌وری سرمایه در زیربخش ارتباطات، سالانه ۱۵/۴٪ خواهد بود که رقم X در واقع بهره‌وری عامل سرمایه می‌باشد.

با عنایت به سهم‌ببری بزرگ هزینه‌های حمل و نقل، نسبت به سهم هزینه‌های ارتباطات، گسترش خدمات دهی ارتباطات مخابراتی توسط دولت در روستا، داری فواید اقتصادی بسیاری برای کشور است. هر چند بایستی غافل بود که شرط لازم و کافی برای ایجاد این فواید، انجام فعالیتهای زیربنایی و اقتصادی توسط نهادهایی چون جهادسازندگی است که در واقع، فعالیت آنها بستر ایجاد تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در روستا می‌باشد.

● جدول شماره (۴) تقویم ارزشی ریالی صرفه‌جویی جایگزینی بر مبنای هزینه خانوار در سال ۱۳۷۲

کل صرفه اقتصادی جایگزینی	تعداد خانوارهای (۱) روستایی سال ۱۳۷۰	ماه تلفات صرفه خالص هزینه خانوار در سال	۱/۴۷ درصد کاهش هزینه‌های حمل و نقل در هزینه غیر خوراکی خانوار روستایی	سهم صرفه اقتصادی خانوار روستایی	مقدار صرفه اقتصادی خانوار روستایی
(ریال)	(خانوار)	(ریال)	(ریال)	(ریال)	(ریال)
۴/۰۶۳/۳۶۸/۲۷۳	۴۰۱۹۸۵۷	۹۹۱	۱۷۱۹/۶	۷۲۸/۶	۱۴۱۰۷۸۷